

UČITELJSKI T O V A R Š.

~~~~~  
List za šolo in dom.

---

Izhaja 1. in 15. dan vsakega mesca, in velja za celo leto 2 gold. 50 kr.,  
za pol leta pa 1 gold. 30 kr. nov. dn.

---

Tečaj III.

V Ljubljani 15. marca 1863.

List 6.

---

## SPOMIN

na tisučletno slavnost slovanskih aposteljnov

SV. CIRILA IN METODA.

~~~~~  
Citre glasno zadonite,

Iskre v srcih oživite,

Rod slovanski veseluj!

Imaš dva svetila zala,

Luč resnice, ki prižgala,

Upanje ti vlila sta.

Modrijana kar znanila

Evangeli, te učila,

Tisuč let spolnuje se.

Ogenj ta ne jenja greti,

Danes še upljivo sveti

Unkraj groba v večni dom.

Koliko moči do mladosti ima zgodnje soznanje lepoznanstva, in kakšne dolžnosti izvirajo iz tega za odgojitelja in jezikoslovnega učenika.

(Dalje.)

Naj bolje jo tisti zadene, kateri hodi po srednji poti. Odgojitelj naj pripušča, da se otroci soznanijo z lepoznanstvom; pregleduje naj pa, kar si izbirajo; ojstro naj pa tirja, da resnobno berejo; v jezikoslovnem poduku naj jih do tje pripelje, da bodo okus in veselje le do lepih in blagih reči imeli; um in domišljija naj se pa izobražujeta. Kdor tako, akoravno zgodaj bere, mu branje ne bode škodovalo, marveč mu bode koristilo, kakor smo poprej omenili.

Kako ravnati, da se ta namen doseže, hočemo še omeniti.

Pred vsem glejmo na to, da mladi bravec ničesar v roke ne dobí, kar bi ne mogel razumevati, in kar ni preveč navskriž z okoliščinami, v katerih živi ali sme živeti. More v stanu biti, da razumé to, kar je bral, kadar premišljuje ali kadar mu učenik to pojasnuje. Razumé se pa samo po sebi, da naj se mu čedalje težje reči podajajo.

To je zelo važno in imenitno. Ako ima namreč bravec pred sabo branje, ktereга deloma ne razumeva, se zgodaj navadi, da težavno prezira, in bere zgolj zavoljo zabave in ne premišljuje resnobno, ter spremljuje prigodbe le toliko, kolikor so se ena za drugo verstile in kolikor se vkup stikajo. Tak bravec se ne zmeni za slabosti svojega lastnega duha; navadi se poveršnosti in pa tega, da ne razumeva vsega, ter hiti naprej do lahke hrane. Ta navada pa ostane za vse življenje in je pogubljiva za vsak resnobni uk. Naj tedaj učenik tirja odgovor od vsakih takih bukev, ktere je učencu v roke podal. Iz prvega naj ga to priganja, da resnobno, pazno prebira. S tim se pa spomin ravno tako vterjuje, kakor se tudi z nasprotnim ravnanjem slabí. Taki pogovori naj se porabijo tudi za to, da se pojasnujejo bolj tamne reči, da se to, kar je posebno lepega, povzdiguje in da se naznanuje posamezno, kar je vredno, da se iz glave naučí. To pa velja pri otrocih kakor tudi pri bolj odrasčenih. Kolikor stareji je bravec, toliko več naj se od njega tirja; naj se vselej pové, kako ga je branje ganilo in zakaj mu je branje dopadlo; ali zakaj da mu ni dopadlo. Praša

naj sam sebe, ali ga pri pesniških izdelkih oblika ali zaderžaj ali oboje skupaj mika, naj razločuje novo od tega, kar mu je že znano, in naj tako vse prešine. Pri podučivnih spisih naj se pred vsem ozira na logiko, načert ali osnutek naj se razločuje, doba in naj imenitniše resnice naj se spominu vtiskujejo. Če pa spisi domišljijo zbujaajo, kakor so na primeri novele, historični romani, — nastaja poglobljena reč, da se značaji primerjajo in da se opazuje, če so doslednje narisani. Kadar se pa zgodovinske osebe v misel jemljejo, naj se vprašuje, kaj zgodovina pové in naj se primerja, je li to resnično, kar je pisatelj govoril. Znano pa je, da so ljudje, kateri kaj premišljujejo, od nekdaj tako brali, in tudi dandanašnji tako bero, ker takšnega branja so se navadili; mladost pa se mora tega še le naučiti. To ima pa ravno poglobljen namen jezikoslovnega poduka po naših šolah biti, naj bodo že ljudske ali učene šole. Ako se pri jezikoslovnem poduku ta namen doseže, potem zgodnje branje lepoznanstva ni več škodljivo, in vsi drugi nameni združeni s tim podukom dosežejo se toliko gotovejše. Le potreba je, da se v jeziku pametno podučuje. Kar pa tukaj od jezika govorimo, mislimo le na materni jezik, in vse pravila tukaj rečene veljajo posebno za tega.

(Dalje prih.)

Iz zgodovine keršanske ljudske šole.

(Dalje.)

3. Ali človek obrača, Bog pa oberne. Začne se tridesetletna vojska. Naj huje je terpela v tej vojski Nemčija, razdvojena po Lutrovi krivi veri; zmed avstrijskih dežel pa je terpelo Česko in Moravsko. Čehom pogubivna zmaga cesarskih pri Beli gori poleg Prage poparila je enako hudi slani vse šole akatoličanov in Česko, ki je imelo pod 30. letno vojsko nad 4.000.000 prebivavcev, imelo jih je po končani vojski še kakih 800.000. Maloktera vojska je toliko šol pokončala, ker ropanja, požiganja in morije ni bilo konca ne kraja, in vojske pod versko pretvezo so še bolj kervave, neusmiljene in razdevajoče memo drugačnih. Ljudje, kar jih je še bilo ostalo, bili so med vojskinim hrupom skoro popolnoma obdivjali. V tih okoliščinah izgovorili so možje v visokem zbirališču v Minstru in Osnabriku staro resnico: „Šola naj bo in naj ostane lastnina

cerkve, in to so pregovorili ravno tisti možje, ki so poterdili vse cerkveno-ropne dela, ki so se godilo od leta 1517., da se je mogel mir storiti.

Odsihdob so pa nagovarjali škofje povsod podložno duhovščino, da naj se z vso gorečnostjo poprime podučevanja malih. Manjkalo pa je duhovnov in učencikov, in po avstrijskih deželah oskerboval je po več krajih po 5, 6 celó do 13 cerkva na prostoru šestih štirjaskih milj en duhoven, ker vojska je ljudi pokončala, protestante pa vlada iztirala. Za učnike so pa jemali rokodelce, ki so bili za silo izobraženi, pa izslužene vojake. Na višje podučevanje tedaj ni bilo misliti, metodike ni bilo pričakovati od takšnih ljudi, in palica je gospodarila po šolah. Dasiravno se je od takih in enakih kazni več pripovedovalo, kakor je bilo v resnici, so pa vendar vsi kaj boljšega želeli. Posebno je povzdigoval svoj glas zoper pedantizem v šoli Amos Komenski, od ktereга smo zgoraj govorili. Tožil je, da vse hočejo otrokom le v spomin vtisniti, če pa ne gre, pa s palico pomagajo. Njegovo svarjenje se ta čas ni nič spremenilo, boljših učencikov najeti ni bilo mogoče, po vojski je ljudstvo silno ubožalo, in v sredi svojih velikih fara so bili dostikrat duhovni brez plače.

Kjer pa nadloga do verha prikipí, je pa že tudi pomoč blizo. V tem času začele so se verske društva, šolski bratje in šolske sestre od prejšnjih v tem razločne, da so njeni udje tudi po samem otroke podučevali. Janez de la Sale, kanonik v Rheims na Francoskem, je vpeljal družbo šolskih bratov l. 1680. Pridružil si je mladenčev 16 — 17 let starih, kateri so po doveršenem 23. letu z obljubami se zavezali, za svoje ponižno življenje; začeli so se šolski bratje v Francii, Belgii, Italii in Ameriki. Franciškan Nikolaj Bare je pa osnoval družbo sester deteta Jezusa, ki so se bile po seminiščih izurile za učence, in ko so potem popolnoma brez plače mladost podučevale.

(Dalje prth.)

Praktična slovensko-nemška gramatika.

(Dalje.)

Prvi predelek.

Goli stavki.

Osebni zaimki. Časovnik v sedanjem času. Kako pravimo, kadar sami od sebe kaj pripovedujemo, ali govorimo?

kako pa, kadar z drugim govorimo? kako pa pravimo, kadar od moškega govorimo, kterega ni tukaj? kako pa od ženske?

Kako pravimo, kadar nas je več, kadar k drugim govorimo, kterih je več ali kadar od tistih govorimo, kterih ni tukaj, če so bili moški? kako pa, če so bile ženske?

Jaz (jest), ti, on, ona, ono, mi ali me, vi ali ve, oni ali one so besede, ktere stavimo namesto imen; pravimo jim tedaj zaimena ali zaimki.

Posamezin človek se pa tudi imenuje oseba. Jaz sem oseba, bitje po Božji podobi vstvarjeno, — ti tudi, on ali ona ravno tako. Besedice jaz, ti i. t. d. so tedaj osebne zaimena.

Lahko pa jaz od sebe, od tebe, ali od koga drugega povem, da kaj dela. Vsaki človek kaj dela, dobro ali slabo; vsaki stan ima svoje opravila, vsaka žival tudi po svoje kaj dela, se po svoje glasi. Kar se pa dela ali zgodí, se zgodí v času, to je, se godí sedaj, ali se je že zgodilo, ali se bo še le zgodilo. Kar se sedaj godí, pravimo, da se godí v sedanjem času.

Če pravim: pisati, hvaliti, igrati, šivati, se še ne vé, kdo kaj piše, hvali i. t. d.

Ako pa rečem to sam od sebe, kako moram reči? Kako pa bomo rekli, kadar govorimo s kom drugim, kadar govorimo od koga drugega i. t. d. *)

Preden pa učenik podá se k pismenim vajam, treba je, da otrokom pové, kaj je korenina v besedi, kaj so končnice, kako spremenovaje končnice tudi pomen besede spremeni. To velja za nemške pa tudi za slovenske vaje.

Ko so tedaj otroci to po slovenski razumeli, naj se podá k nemščini, post.: Kaj se pravi po nemški: jaz, ti i. t. d. Kaj se pravi: pisati, hvaliti, stati? i. t. d.

To naj si otroci zapametujejo (iz glave naučé).

Kaj se pravi: jaz pišem po nemški, kaj se pravi: ich schreibe po slovenski? i. t. d.

Sledí potem v „Gramatiki“ cela versta nemških časovnikov pregibanih v sedanjem času. Osebne zaimena in končnice so bolj debelo natisnjene, na kar naj učitelj učence opomni.

*) Bolj naravno bi morda bilo, ko bi se nauk od imen pred razkladal, kakor od osebnih zaimen; ali v bistvu to nič ne spremeni. Nauk od osebnih zaimen in od časovnikov je zavoljo tega naj prvi, da se prej kak stavek more narediti. Ako zidar hišo stavi, je vse eno, ali temelj poprej stavi na sever ali na jug, samo to je važno, da temelj zna dobro postaviti. Tako tudi pri naši „Gramatiki“.

Opombe. a) Perva oseba, ktera govori i. t. d.

Koliko je to bolj logično, in resnično memo tega, kar smo navajeni slišati: perva oseba je jaz, ich

Besede jaz, ti, on so le v zaznamovanje osebe, niso pa osebe kakor takšne.

Pod *c* in *d* se pa pokaže v čem sta si nemški in slovenski jezik različna. Naši učenci posebno radi opuščajo zaimena, ako jih pa stavijo, mislijo da jim časovnika ni treba, na kar jih je pa treba opomniti.

Pod *d*) je pa govorjenje od dvojnega števila. To zares otroke nekoliko moti; če so tedaj otroci takšni, da tega ne morejo presoditi, naj učitelj za ta čas še to preskoči; naj jih med tem posebno pri slovenskem branju večkrat opomni in o priložnosti na to se poverne. —

(Dalje prih.)

Pomenki

o

slovenskem pisanji.

XI.

U. Vselej me uho zabolí, kadar slišim starša, mlajša hči, boljša riba, lepša hiša; ali ni bolje pisati, kakor govorimo: starši, mlajši hči, boljši riba itd.?

T. Po tem bi mógel ti pisati in govoriti tudi bolji, ne pa bolje.

U. Ali bolji, *-a*, *-e* se ne glasi tako zoperno, kakor boljši, ša, še, in zlasti prirečje se podá na *-e*: bolje, topleje, više, lepše itd.

T. Kje je pa doslednost? Kakor v unem ločiš spol, tako ga loči tudi v tem.

U. Torej zavoljo doslednosti sklanjajo nekteri prilog v drugi in tretji stopnji po spolu? O ljuba doslednost, kako si ti pusta!

T. Pa si dobra in učencem prav koristna, prav prijetna. Ako se učencu pové, da se prilog v drugi in tretji stopnji pregiba po vsih sklonih in spolih kakor v prvi, — kako lahko in koristno mu je to pravilo!

U. Kje se pa čuje ta oblika? Kar jest vem, se sploh le lepši rabi v ženskem spolu enoj. štev.

T. V sredi Slovenije se res ne sliši v navadnem govorjenji, in tudi na zahodnji strani le redko; čuje se pa, kakor veljavni pismarji spričujejo, na vzhodnji, ob meji hrovaški in ogerski in precej sploh po Štajerskem.

U. Granica nam torej veléva pisati tako? Kako ravnajo v tem bližnji naši bratje Hrovatje?

T. Navadno obliko imajo, kolikor vém, v sodnji stopnji na — *iji* ali *ji*, — *ija*, — *ije*: bogatiji, mladji, jačji in jači, *a*, *e*; tudi na — *ši*, — *ša*, — *še* jim ni celo neznana. Spol pa dosledno znamenajo v sodnji in presežni stopnji.

U. Kako so pisali nekdanji Sloveni? Kako se bere v stari slovenšini?

T. Ondi so imeli *a*) m. sp. — *iji* ali — *ii*, ž. — *'ši*, in sr. — *je* ali — *jeje*, in *b*) m. — *eji*, ž — *ejsi*, sr. — *eje*: bolji, boljši in bolje nam. boljeje; jasnejši, jasnejši in jasneje.

U. Tedaj vendar niso imeli — *ši*, — *ša*, — *še* in zlasti — *ša* v ženskem spolu ne.

T. Res ga v starjih pismih ni; pozneje se že tudi dobí. Tako so oboje pisati jeli v XVI. veku (— *ši*, — *ša*, — *še*); toda že takrat je bilo nenavadno, kar nam spričuje prvi slovenski slovničar Bohorič l. 1584. str. 43. (Movent quidam comparativos et superlativos in nominativo, sed inusitate.)

U. In — „inusitate“ veljá še sedaj.

T. In bode veljalo, vsaj v ljudskem govoru. Taka je pri mnogih družih Slovanih; taka je v nekdanjih slavnihi jezikih, kateri, dasiravno popolnoma olikani in doveršeni, tega razločka ne delajo; post.: gerški, latinski, da o nemškem kar molčim, in drugi.

U. Ali to je ravno lepota in bogatija slovenskega jezika; on prekosi vse, nekdanje in sedanje!

XII.

U. Enaka je menda z oblikami: ima velika posestva; cvetoča svoja lica; vèžena vrata, nam. ima velike posestva, cvetoče svoje lica; vežna vrata itd?

T. Res so jeli eni tako pisati iz enacih vzrokov.

U. Torej niso vseskozi tako pisarili?

T. V starih slovenskih spisih je bilo večidel; vendar se najdejo zgledje v staroslovenšini z žensko obliko (*e— a*). Ravno tako v XVI. stoletji. Pozneje je ta vladala sploh v pi-

sanji, in una čisto zginila. Sedanji čas so pa to nekteri spet oponovili.

U. Ali je tudi kje v n a v a d i sedanji čas?

T. Pravijo, da na meji, med štajerskimi, našimi dolenskimi in celó nekterimi notranjskimi Slovenci.

U. Torej hodímo spet po robu, ravnajmo se po granici. To se mi ne zdí prav. Po s r e d i, po s e r c u bi se imeli ravnati. — Razun tega se ne glasi lepo: sladka vina, lepa, pisana jabelka, polna usta, široka vrata; veliko prijetniše mi zveni: lepe jabelka, sladke vina itd.

T. Res je to, in posebno, kadar je več prilogov skupej in deležij: tvoja velika in krasna dela so se hvalila; vaša široka vrata so bila na stežaj odperta. Bolj lepó se glasi v tej zadevi ženska oblika, kakor jo ima сосед naš laški: belle poma, lepe jabelka; le mie ginocchia, moje kolena itd.

U. Raji bi se že poprijel sklanjave sodnjega priloga po spolu, kakor pa stavnega v množnem številu.

T. 1) Res *a)* prilog ostane prilog tudi v drugi stopnji; *b)* res se govóri enako po raznih krajih (hrovaški, štajerski in ogerski meji); *c)* res se vjema nekako s staroslovenskim in z drugimi slovanskimi jeziki; *d)* res je oblika ta pravilna in vsim umevna; pa je 2) tudi res, da je sklanja ta *a)* prisiljena; *b)* le v nekterih krajih navadna; *c)* se le na pol vjema s staroslovenšino in z drugimi slovanskimi narečji; *d)* ni bila še v pisavi nikdar povsotna; *e)* je neprijetna in časih smešna; *f)* nasprotna slavnim in olikanim jezikom itd.

U. Kaj mi torej ti svetuješ? Kaj veliš zastran tega in unega?

T. Zastran sklanjanja stavnega in sodnjega priloga po spolu je na obeh straneh razlogov dokaj. Pa — naj se reče karkoli, sklanjava po spolu je zoper lepoglasje in ostane nenavadna, kakor je že Bohorič povedal in sta za njim poterdila Kopitar in Metelko.

XIII.

U. Različno, jako različno pišejo imena na — *ski* in na — *stvo*, in treba mi je poduka posebno v tej reči; tu se bere francozki, nizko, tam francoški, nisko; tukaj angleško, moško, teško, društvo, tamkaj angleško, moško, teško, društvo; sedaj se najde češko, sedaj česko, in tu je sleskej, drugej morebiti slezkej. — Ktero je pravo?

T. Razno se stapljajo in strinjajo soglasniki pri sestavih v besedah na — *ski* in na — *stvo*. Tu je treba na tanko razločiti, kdaj je res sestava in strimba, kdaj pa se mehki soglasnik terdo izrekuje le zavoljo naslednjih ostrih in terdih. Tako si kej napčno štel med tiste na — *ski* tudi nizki in težki.

U. Pa sem že dostikrat bral zdaj nizko, težko, zdaj nisko, težko.

T. V moškem spolu se glasi nizek, težek ali težak, kaj ne? V ženskem itd. se umakne pregiblivi glasnik obrazilu ali sklonilu; *z* in *š*, ki sta v deblu, ostaneta ter se le zavoljo naslednjega *k* oestro izgovarjata, pisati pa se morata brez spremembe.

U. Prav, da vem, da je vselej pisati nizki, težka, -o; kaj pa velja od unih na — *ski* in — *stvo*?

T. Pri teh je pomniti, da je obrazilo vselej — *ski* in — *stvo*, in ne samo — *ki* in — *tvo*, in potlej si marsikaj lože pojasnimo. — Vendar povej mi sam, kaj veleva o tem slovnica?

U. Slovnica, po kateri so nas doslej slovenšine učili, pravi: „Pri zlaganji ali izobraževanji prilogov na *ski* in samostavnih imen na *stvo* se pismena *z*, *s*, *c*, *š*, *č*, *g*, *h*, *k*, *t*, *st* s *s^{om}* končnice vred v *š* spreminjajo. Pisme *d* se pri tem večidel izpahne ali v *j* spreminja“.

T. Naj novejši ima pa tole pravilo: „Pred obrazilom *ski* in *stvo* prehajajo: *c*, *č*, *g*, *h*, *k*, *st*, *t* in *š* s *s^{om}* vred v *š*, *z* pa v *s*“. Poskusiva to v izgledih. Imenuj mi za vsako naštetih pismen kako besedo!

U. Viteški iz vitezski, nebeški iz nebesski, nemški nam. nemeški iz nemecski, moški iz možski, kovaški iz kovački, terški iz tergski, laški iz lahski, človeški iz človeški, hrovaški iz hrovatski, meški iz mestski; gosposki iz gospodski, grajski iz gradski.

T. Pristaviti se sme unim tudi *š*: mejaški, tovarški iz mejaški, tovarški. Ravno to pravilo velja za imena na — *stvo*: viteštvo, društvo iz drug- ali druž-stvo, sovraštvo, človeštvo, tovarštvo itd.

U. Po tem takem je pravilo lahko. Kako je pa z *d*?

T. Pisme *d* se časih izpahne, časih v *j* in kterikrat z naslednjim *s* v *š* spremeni: gosposki in gospojski; grajski in graški, nograški iz nogradski; ljudski, (ljuski in ljuški) itd. Ravno tako se izpahne sim ter tje *c* ali *ec*: dolensko, slovensko, pevski iz pevec itd.

U. Zakaj pa se izpahne *d* ali *c*, *ec* in morebiti še kateri drugi?

T. Zato, ker se snide z ojstrim ali terdim *s*; ker je obrazilo — *ski* in — *stvo*, zadeneta vselej dva soglasnika skupej, se ali skleneta ali pa udarita, in kateri mora bežati?

U. Kteri je mehkeji ali slabši.

T. Torej zginе *d* ali *z* in časih tudi *s*; tako pišemo potlej gosposki nam. gospodski, francoski nam. francozski, sleski nam. slezski, in ruski nam. ruski ali ruški.

U. Ktero je tedaj bolje: Češko ali Česko?

T. Oboje je prav. Češko, iz češko, po naši slovnici; toda, ker a) pravimo rusko, prusko nam. ruško; ker b) se česko skorej lože in lepše glasi, in c) ker Čehi sami pravijo Česko, smemo tudi mi rabiti to in uno. Ali ker se Čehinja po česki imenuje Češka, lahko pomota nastane, in zato pišem sploh raji česki, *a*, *o*.

U. Zakaj pa vendar nekteri raji pišejo francozki, angleški, možki, društvo itd?

T. Imajo v tej reči dvojno vodilo za svojo pisavo: a) Piši po izpeljavi ali razlagi, in b) po izreki ali izgovarjanji. Imenitniši jim je izpeljava; torej učijo, da mora deblo ali snova ostati brez spremena, in da se po deblu imajo spreminjati pritikline. Ker so *z*, *š*, *g* mehki soglasniki, pišejo raji tudi v sostavah *z* in *š*: francozki, angleški, terški, juški iz jugski. Celó lastne imena so iz tega vzroka prestvarili nekteri; p. Kosezki nam. Koseski.

U. Take bi pač smel po perstih, ki celo lastnih, osebnih imen in primkov ne pustijo zmirej!

T. Res pravijo eni, da je boljše pisati francozki, možki, da se koj pozna deblo in loči rastlika ali pritiklina od njega; ali tudi po tej pisavi se ne deblo ne rastlika ne more vsegdar spoznati, ker se spreminja oboje: juški, terški iz terg-ski itd.

U. Očital je že nekdo, da bi po unem pravilu mógli potlej tudi pisati povetka, skupsti itd., ako se ravnamo po izreki.

T. Očital, toda brez premislika. Kakor se ne sme pisati nisko, teško, tako tudi ne povetka, ampak povedka iz povedati. Skubem ima v nedoločivnem naklonu sicer skubsti nam. skubti, ker se *s* vdeva zavolj lepoglasja, vendar se ne spreminja.

U. Sploh se vidi, da je težko vstanoviti obče in gotovo pravilo v tej zadevi.

T. Res je velika nedoslednost tu in tam, ker ravno tisti, ki učijo, da se deblo ne sme spreminjati v francozki, možki, pravijo, da se sme pisati gristi, molsti ali mlesti, lesti, vesti iz griz —, molz —, lez —, vez —.

U. Morebiti se vtika tudi tukaj s vmes in se sklepa ali drugač spreminja, kakor v vesti, krasti, plesti nam. vedti, kradti, pletti itd?

T. Iz enakega namena so svetovali že nekteri, naj se piše kakor je sestavljeno, brez spremembe, brez stolpenja t. j. francozski, možski, hrovatski, bratski, gospodski itd., kakor se najde v českem in serbskem jeziku, kjer (v serbskem) se pa časih celó preveč po izreki ravnajo iz preljubezni do lepoglasja.

U. Ali se v tem Hrovatje veliko razločijo od nas?

T. Hrovatje po bratski in muški ravnajo, *c* in *k* v č spreminjajo ter imajo junački, junačtvo, duhovničtvo itd. Namesti slovenske oblike n e m š k i pravijo n j e m a č k i; enako mi mertvaško iz hrov. mertvac nam. mertvačko. Kmetški se sliši vendar prav pogosto kmečki, *a*, *o* nam. kmeški, *a*, *o*.

U. Pravijo tudi sim ter tje kmetovsko nam. kmečko.

T. Dobro. Tako se lepo dá reči rusovsko, francozovsko nam. rusko, francosko; anglikansko, Anglija nam. Angleško. — Sploh je svetovati v tujih imenih, kolikor se dá, po latinskih oblikah se ravnati, ker se bolje vjemajo s slovenskimi kakor nemške.

U. Pervo slovnično pravilo mi jako dopade, ker je lahko, določno in dosledno.

T. Doslednost vsaj veleva, da tisti, kateri piše francozki, možki, društvo, piše tudi angležki, južki, vitežtvo, moštvo, slezko iz Slezija, — in nasprot, kdor piše francosko, moško, društvo, mora pisati tudi angleško, slesko, moštvo, terški itd. In ta poslednja pisava se tudi meni zdí dobra in prava. *)

Poprava: L. 5. str. 72. namesti: za glagole? oblike — beri: za glagole 2. oblike.

Glasbe vodja A. Hesse v Londonu in Parizu.

Poleg „Breslauer Zeitung“ postlovenil

Fr. Sr. Adamič.

(Dalje in konec.)

3.

»V Parizu sem bil silno radoveden viditi velike nove orgle v cerkvi Saint-Sulpice, izdelane v fabriki g. Cavallé-Col. V ta namen obišem g. Cavallé — ki je visoko izobražen in bogat mož, v kterega fabriki stojé vedno izdelane orgle na prodaj postavljene, in sicer precej velike. Precej je bil pripravljen, me v cerkev peljati, kar sem pa odložil za drugi popoldan. Orgle so velikanske. Petero snežnobelih manualov stojí pred igravcem kakor stopnice; zraven njih pa so po obeh straneh po amfiteatriško v 5 verstah okusno izdelani spremeniški gumbi. Nad pedalom je 20 drugih podnožnikov, s kterimi se naj čudovitnejše spremembe v trenutku doveršiti morejo; če z nogo pritisneš, ti 30 nategnjenih spremenov omolkne za toliko časa, ko podnožnik tiščiš; pritisneš drugega, ti stori „crescendo“ pri polnih orglah z vsemi nategnjenimi spremeni i. t. d. Vse se godí kakor začarano. Vseh 5 manualov skup sklenjenih se igra s pomočjo preumatične mašine tako lahko, kakor naj boljši angleški glasovir. Glas polnih orgel je velikansk; igral sem nekaj časa na 100 spremenov, ki so čisto vbrani. Sapa je lepo enakomerna. V 29 jezičnih spremenih, ki so posebno krasnega in blišeče veličastnega glasu, se le en glas ni tresel. So pa ti spremeni mnogoverstnega značaja in moči, pa vsi se tako naglo in natanjčno oglasujejo, da sem štirinšestdesetinke ž njimi igral. Pozavna 32' z velikanskimi cinastimi glasorogovi (Schalltrichter), silno široke mere, se oglasuje tako urno in gladko kakor kak dober „violončel“, zraven pa tako veličastno močno, kakor še nikoli nisem slišal. Šel sem znotrajne dele orgel ogledovat, in sicer po stopnicah pet nadstropij visoko. Razun treh pedalnih spremenov je tukaj vse cinasto, kar je kaj lepo videti, posebno se odlikuje množica mnogoverstnih glasorogov jezičnih spremenov. Na verhu sem stal na d velikim C kontrabasovim in pozavnim 32'. Pervi se vidi, kakor velika omara; zapel je, in pri razločnem in nenavadno čistem glasu njegovem se je vse streslo; pozavna C je bil neizrekljivo močan, zraven pa raz-

ločin in čist. Z eno besedo: te orgle so v resnici čudovito delo. V peterih manualih je 10 spremenov po 16', v vsakem manualu po dva, med njimi 4 veličastne bombarde (trobente). Veljajo te orgle 163.000 frankov (to je po naše 68.460 goldinarjev)“.

4.

„Neko jutro grem (v Parizu) v znamenito in slovečo glasovirsko fabriko Pleyel-ovo, da bi kako uro tam igral. Prav dobro so se me še tam spominjali, da sem bil o žegnanju novih orgel cerkve Saint-Eustache tam, in tudi, da sem z ranjnim Chopin-om večkrat tam igral. Vprašal sem, ali bi ne bilo mogoče k Rossini-tu priti. Gosp. Wolf, sedajni vodja te fabrike mi reče, da se bo ta želja mi spolnila. Pokliče svojega tovarša, kateri je prijatelj Rossini-tov. Ta mi napiše priporočilni list in v malo minutah sedim na vozu, ki me pelje proti prijaznemu mesticu Passy, eno miljo od Pariza. Tam stanuje Rossini po letu. Pokažejo mi lepo hišo v koncu drevoreda. Hitim tje, ter pridem skozi krasni vert do biše, kamor me kamnite stopnice od zunaj peljejo. Oddal sem pismo strežeru, ki ga je gori nesel in kmali se povernivši mi pomigal gori priti. Še nisem bil na verhu stopnic, že stopi Rossini vun, ter me sprejme silno prijazno, kakor da bi bila stara znanca. Rossini je zdrav, nekoliko rejen starček, srednje velik z baroko na glavi. Glava je podolgasto okrogla, in na bistrem obličju je viditi, da je enkrat lepo bilo. Bil je tudi prejšne leta ljubljenec njeznega spola, posebno v Neapoli. Nepopisljive čutila so me navdajale, ko sem stal pred skladateljem spevoiger „Barbier von Sevilla“, „Othello“, „Moses“, „Tell“ i. d. v. Ko v sobo prideva, mi prijazno reče, da mu je znano moje ime. Kdo so bili Vaši učenci? Imenoval sem Berner-ja (za orgle), Hummel-na (za glasovir) in Spohr-a (za skladbo). „Spohr je bil velik umetnik in Hummel moj ljubi prijatelj“, mi reče na to Rossini. „Koliki skladatelj, pianist in improvizator! Veliko sem improvizatorjev slišal, pa proti Hummel-nu so vsi le vredni, da bi jih v mavho stlačil“. Rekel sem mu, da nad vse druge čislam njegovo mojstersko spevoigro „Wilhelm Tell-a“, v kateri se je tudi izverstnega harmonikarja skazal. „Ah, jaz sem le ubogi laški melodist“, mi je odgovoril, ter mi smeh na dan privabil. „Ker ste na glasovirju učenec Hummel-nov, gotovo tudi po njegovem značaju igrate, prosim, igrate mi kaj“. Šla

sva potem čez stopnice v zadnje sobe. Na gladkih povošenih stopnicah mi reče: „Pazite se! v Parizu so spolzke pota“. Odprem glasovir, ter igram nekaj skladb Chopin-ovih, Henselt-ovih, Hummel-novih, ktere so mu zeló dopadle; tudi nekaj svojih reči sem pridjal, in k sklepu je prosil za „preludij“ in „fugo“ Bach-ovo. Ko sem jenjal, pravi Rossini: „Vi igrate popolnoma po Hummel-novo, in vaši persti so 18 let stari. Vidite tukaj (na podobe na stropu kazaje) Mozart-a v loži cesarja Jožefa po prvi predstavi spevoigre „Don Juan“ na Dunaji. Tukaj imate Haydn-a, Palestrina in Salieri-a.

Rečem na to, da poslednji vsaj ni bil Mozart-ov prijatelj. „Prijatelj njegov gotovo ni bil, pa ostrupil ga tudi ni, kakor mnogoteri sodijo“. Hotel sem se priporočiti in posloviti, pa prepriljudno me je zadrževal. „Poznate Hiller-ja?“ me vpraša. Ko mu priterdim, pravi nadalje: „Hiller je znaten umetnik, moj prijatelj in dober mladeneč. Ste poznali Mendelssohn-a in poznate Moscheles-a? to sta umetnika! Poznate Liszt-a? zdaj je v Rimu, kjer se misli oženiti z neko princesinjo! Poznate Wagner-ja? to je izvirni umetnik“. — Poslednjič prosim mojstra za spominkin listek; reče mi: „Z velikim veseljem, pridite prihodnjo nedeljo kakor zgodaj vam je ljubo, jaz sem že ob 7. uri zjutraj pripravljen; dal vam bom listek in svojo fotografijo“. Nadušen sim se poslovil od velicega mojstra“.

O šolskih praznikih.

(Dalje in konec.)

Dolgočasno je pri šolskem spraševanju, če se otroci nekako zaspajo vedejo, da pretiho in prekratko odgovarjajo, da mora učenik vsaki odgovor tako rekoč iz njih vleči in popravljati. Tako ni bilo v Križah. Otroci so odgovarjali prav čvrsto, brihtno in popolnoma iz keršanskega nauka, pa tudi iz drugih šolskih nauk. Slišali so se čisti slovenski glasi, pa tudi sem ter tje še kaka besedica iz „Kranjske špraha“, post.: „firbec je greh“ i. t. d. — toda to ni motilo poslušavcev, ker smo sploh navajeni takih besed. — Zadovoljen sem zapustil to prijazno šolsko izbo in šel dalje proti Kranju po beli cesti med cvetečim ajdovim poljem. Od tod sem jo zavil na Gašteju proti Škofjiloki, kamor sem zvečer tudi dospel. Škofjaloka je prijazno mestice, v katerem prebiva tudi mnogo iskrenih domoljubov. Loški poglavni šoli t. j. deška in dekliška pri č. č. Ursulinaricah že davno slovite, da ste dobro vravnane. Govoril sem z odnotnim prvim in naj starjim učnikom v deški šoli, kateri mi je, akoravno je že starček, pa vender od šole in novih vravnav tako živo pripovedoval, kakor

mladeneč v naj boljši dobi svoje učiteljske zavesti. — Iz Loke sem se peljal z nekim voznikom v Ljubljano, kjer se je zopet pričelo moje navadno življenje, t. j. tako življenje, kakoršno je sploh v krajih, kjer prebiva več ljudi, da vsak po svoji poti naprej podviza in se ne zmeni, kaj se godi na desni in levi. — Minuli šolski prazniki pa mi bodo ostali vedno v spominu, in željno bom pričakoval zopet tako milostljivega avgusta, ki bi mi zopet dovolil tako lepo obhajati njegove praznike.

—ot—

Narodoljubni izgled.

Kako visoko se more dospeti s slogo, dokazala nam je mesca decembra prešlega leta neznatna občina Stašovska v Česki. Revna ta občina namreč ne imajoča svoje šole, prisiljena je bila, da pošilja svoje otroke v čez celo uro oddaljeno mesto. Skerbni starši niso mogli gledati malih revčikov svojih, hodečih v tako daljino vsaki dan. Namenijo in sklenijo, da bodo šolo še to leto sozidali. Ali kako hočejo zidati, če pa krajcara nimajo v občinski blagajnici (kasi). „Kaj moremo z denarji?“ govorili so domoljubi, „imamo, hvala Bogu, zdrave roke, in če smo vsi složni, šlo nam bode delo gotovo povoljno. Pervi odloči se vsem žertvam vroči česki rodoljub Jan. Šilhav, za tem pa cela občina, nastoječa z največjo skerbjo, da priredi vse materialne potrebe za zgrado. Apna, peska, dilj in drugih reči bilo je naenkrat vse polno. Mlado in staro, moško in žensko vdeleževalo se je kaj marljivo tega posla, in v kratkem času postavljena je bila čversta podlaga novi šoli. V nekaj dneh stala je ponosno v neizrečeno veselje nevtrudljivih delavcev četiristranska zidina sedem sežnjev dolga in štiri široka. Doversivši ti ta posel, počeli so tesarji, mizarji, ključavničarji in kovači svojo moč potrebljevati, in ni minulo mesecdan, bila je že cela zgrada osušena in popolnoma sposobna za javno podučevanje. Kake troške imela je vender stašovska občina! Čuditesee!! 1 goldinar, rečem: en goldinar, ktere ga so za lomljenje pečin in potrebnega kamenja porabiti mogli.

Jaz pa vprašam premišljevaajoč to zgodbo: Ali ni to v stvarjena šola?

Oj vi verli Stašovčani, kako vesela vas mora biti pač domovina! Obresničim tudi pri ti priliki znane resnične besede našega nepozabljivega Vodnika:

„Prebrisana glava pa pridne roke
So boljše bogastvo, ko zlate gorke.“

L. T.

Novice.

Iz Maribora. Spretni pisatelj g. Janez Majciger je prestavil iz česčine knjigo z naslovom: „Zgodovina ss. apostolov slovanskih Cirila in Metoda“ v slovensčino, in vabi na naročbo. Veljala bode ta knjiga 1 gold. 50 kr. a. v. Ako se bode oglasilo dosti naročnikov, pride ta spis kmali v tisk. Želeti je, da bi se tako lepo delo čversto podpiralo.

Na Raki 24. febr. „Kdor nima skušnje, malo spoznava“, uči Modri v sv. pismu. Tako nekteri iz bukev in po golem umu učeni,

opiraje se na lepe teoretične pravila, vedó veliko govoriti in pisariti tudi v tem, kako bi se šolam na kmetih v boljši stan pripomoglo. Ali vsa njihova teorija naj gre rakom žvižgat! — je njíva, ki ne redi ne učitelja, ne učencev. Bolj temeljito pomoč je pri nas ne zdavnaj šolam skazal nek priprost, priletan, oženjen mož, Janez Šribar z imenom, ki je na g. učiteljevo prigovarjanje za šolske potrebe prepustil nek dolg, ki znaša okoli 330 gold. a. v. proti temu, da vselej pred šolo in po šoli zanj „Oče naš“ in „Češčena Marija“ molimo. 210 gold. tega denarja je vpisanih na zemljišči, in se ni bati, da bi se pogubili. Upamo pa tudi unih 120 gold. iztožiti, zanašaje se na podporo c. kr. okrajne gosposke, kateri morajo take važne in občeokristne vstanovitve gotovo biti pri sercu.

Ako pomislimo, kaka revščina nas stiska vse, še bolj pa tiste kraje, kjer razun kacih kapljic vina ni nobenega drugega pridelka, ki bi kak krajcarček donášal, da mora le edini ubogi vinček namestovati vsakdanji kruhek; iz njega morajo plačevati se čedalje večí davki, iz njega izderževati družina in posli, iz njega napravljati delavna in praznična obleka itd; ako pomislimo, da ga potem, če gre še ta edini pridelek po mrazu, po toči ali po kakovi drugi nesreči pod zeló, ni na kmetih drugega stanu, kakor beraški, potlej bomo vedili ceniti take darove, ki so večne zaloge ne le pri Bogu, ampak tudi pri mladini v potrebsčinah zdihujoči. Zato kličem: Bog daj šolam kaj tacih dobrotnikov, kakor je naš pošteni Janez Šribar, pa tudi tacih besednikov, kakoršnega se je skazal g. Alojzi Malenšek, spoznavši djansko resnico, da je siromaškim otrokom najprej treba obleke in obuvala, potem šolskih bukev, papirja in črnila, ne pa praznega prigovarjanja, ne zmirjanja, ne sile; ker vse to je bob v steno. Le djanska pomoč polni šolske stole. Hvala toraj in zahvala obema, še posebno pa verlemu možu, ker je ta dar dal z meseno, to je: še v zdravih in terdnih letih, ne pa z železno roko, namreč takrat, kadar bi ga bil že strah pred smertjo k tej blagodušnosti in dobrotlosti prisilil! Zavest, da bo nad 100 nedolžnih otročičev dopolne in popoldne zanj svoje ročice k Bogu povzdigovalo, ter nebes prosilo dobrotni duši, naj bo blagemu sercu zadostivno plačilo. Naj bi pa tudi ta prigodba pri nas in drugod našla veliko posnemavcev, ker vem, da so šole na kmetih, kakor pri nas, tako tudi drugod, v enacih potrebah in stiskah! Z Bogom! M. T.

Iz Ljubljane. 5. t. m. smo pokopali preč. gospoda Janeza Schla ker-ja, šolskega svetovavca, častnega korarja, viteza Franc-Jozefovega reda i. t. d., kterega je vsa ljubljanska šolska mladost k pogrebu spremila. V svoji oporoki je menda tudi sporočil 1000 gold. naši družbi za pomoč učiteljskih vdov in sirot. Naj mirno počiva!

Prememba v učiteljskem stanu.

V ljubljanski škofiji: G. Janez Borštnik, učitelj na Blokah, je za terdno postavljen.

Odgovorni vrednik:
Andrej Praprotnik.

Natiskar in založnik:
Jož. Rudolf Millo.